

ישיבת הקיבוץ הדתי - עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

פרק המפקיד - דף מספר 6

בס"ד, כ"ב מרחשוון תשנ"ז.

שבועת השומרים ושבועת רב הונא

א. שבועה שאינה ברשותו

1. ב"מ לד; "אמר רב הונא משביעין אותו... וסלף בוגדים ישדם".
2. מתי לדעתך מתחדשת שבועת רב הונא? על רקע שאלה זו נתח את קושיית הגמרא מהמשנה בשבועות ואת משמעות הדיון שלה ביחסה לשבועת רב הונא.
3. לאחר מימרת רב הונא יורדת הסתברות למקרה בו השומר מציע לשלם במקום להישבע. עמוד על הזיקה בין קביעה זו ובין השאלה מתי מתחדשת שבועת רב הונא. עמוד על השוני באוירה בין הצדדים בין דיון הגמרא על זכיית השומר בכפל ובין הדיון של רב הונא.
4. עיין ב"מ ו. "דאמר רב ששת שלש שבועות... שאינה ברשותי". מה היחס בין שבועת רב הונא ובין שבועת השומרים הכוללת שבועה שאינה ברשותו? עמוד על שאלה זו הן מההיבט ההיסטורי (מה קודם למה) והן מההיבט האנליטי.
5. המקור לשבועה:
 - רמב"ם הלכות שאלה ופקדון פ"ו ה"א.
 - מיוחס לריטב"א ד"ה שם אמר רב הונא ומשביעין אותו וד"ה אמר רב הונא ומשביעין אותו.
 - עמוד היטב על יחסם של הרמב"ם ושל המיוחס לריטב"א לשאלה 4.
6. הגבלת הרמב"ם לשבועה:
 - עיין ברמב"ם ה"ל.
 - עיין במיוחס לריטב"א ד"ה שם אמר רב הונא
7. עיין בירושלמי פ"ג ה"א, "אמר משלם אני... לישיבע ישבע". האם הדיון של רב הונא מקובל על הירושלמי? דיון נרחב על כך בחידושי הרמב"ן ד"ה אמר רב הונא.

ב. בעניין שבועת השומרים

- בהמשך לעיון בשבועת רב הונא, נעיין בשלש השבועות בשבועת השומרים.
1. ב"מ ו, "דאמר רב ששת... שאינה ברשותי" וברש"י על אתר.
 2. שמות כ"ב, ז ברש"י וברמב"ן.
 - איזה הסבר צמוד יותר ללשון המקרא?
 - מהי הבנת כל הסבר את שבועת השומרים?
 3. השאלות שנבחן הן:
 - האם שלושת השבועות עיקריות או חלק עיקריות וחלק מגלגול?
 - אם חלק עיקריות וחלק מגלגול - אילו?
 4. עיין ב"מ ו. תד"ה שבועה בשתי הדעות.
 5. רא"ש ב"מ פ"ג סימן ו' שתי הדעות של הרי"ף ושל איכא מאן דאמר.
 6. רא"ש שבועות פ"ז סוף סימן י"ט.
 7. רמב"ם הלכות שאילה ופיקדון פ"ד ה"א (להרחבה - לחם משנה על אתר).
 8. רמב"ם הלכות שכירות פ"א ה"ב.
 9. נצי"ב בהרחב דבר לשמות כ"ב, ז' אות א'.
 10. מיוחס לריטב"א לב"מ צח. בתוך ד"ה והשאר איני יודע, "ויש לתרץ להא דרמי בר חמא... לישיבע משלם".
 11. להרחבה - אנציקלופדיה תלמודית, ו', עמ' נט-סא.
 12. להרחבה - אבן האזל להלכות שאילה ופיקדון פ"ד ה"א.
 13. דאגו ללמוד ולהשלים היטב את הסוגייה עד המשנה לה:.

ישיבת הקיבוץ הדתי - עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

פרק המפקיד - דף מספר 7

נקודות שנדונו בשיעור:

- שבועת רב הונא מתחדשת ע"י רב הונא, ברם אין לה זכר במקורות קדומים יותר. יתירה מזו, החיוב להישבע שולל את הסתברות המקרה בו השומר יציע לשלם במקום להישבע, ולכן נראה שנתחדשה ע"י רב הונא.
- על רקע זה יש לראות את קושיית הגמרא מהמשנה בשבועות. לגמרא ברור שאם שבועת רב הונא קיימת שהיא כבר מקובלת על המשנה. ולאור דברינו יש לומר שפשר הדברים הוא שיש לעדכן את המשנה ולכלול בתוכה את שבועת רב הונא, ובאם ניתן לעשות זאת יש לה מקום. אולם, אם לא ניתן לכללה במשנה אין לה מקום.
- יחס שבועת רב הונא לשבועת השומרים:
 - * שלוש השבועות מובאות בפי רב ששת המאוחר בדור לרב הונא.
 - * ישנה כפילות בין שבועה שלא שלח בה יד ובין השבועה שאינה ברשותו.
 - * ישנה הסתברות שיישבעו על שני תכנים שהם שתי האופציות בפרשה - שאחר גנב ושהוא עצמו לא גנב, אך שבועה שלא שלח יד בעצמו (פירוש רש"י) לא נראית מעיקר הדין.
 - * לכן נראה להציע שרב הונא הוא שחידש שבועה שאינה ברשותו, וזו נכללה אחר מכן בכל שבועות השומרים ע"י רב ששת. ועיין ברמב"ם שאלה ו:א שכך משמע בדבריו. והדבר מסתבר מאד - רק במשלם אנחנו חושדים כי יש רגלים לדבר, וממנה כללנו שבועה זו בכל השומרים.
 - * ועיין ברא"ש סוף שבועות שכתב ששבועת רב הונא דרבנן אך היכללותה בשלוש השבועות דאו' מכוח גלגול. וזה ניתן אף לרמב"ם - נתקנה מדרבנן במשלם אך לאחר שכללוה בכל שומרים היא תתכן מדאו' מדין גלגול.
- מח' רמב"ם וריטב"א אם שבועת רב הונא היא מדרבנן או מגלגול - ולריטב"א ודאי שרואה את שבועת רב הונא כיישום של שבועת השומרים.
- שבועת השומרים:
 - רש"י שלא גנב בעצמו
 - רמב"ן שנגנב.
 - ביאור המח' פשוט - לרמב"ן נשבע על טענתו ככל השבועות, ואילו לרש"י נשבע על החשד נגדו שהרי שבועת השומרים היא שבועת חשד - על שמא. ולשון המקרא נוח יותר לרש"י. ועיין באריכות בנצ"ב המצדד ברש"י.
- ועיין בראשונים נוספים:
 - * רא"ש שבועות - עיקר השבועה היא שלא פשע
 - * רא"ש ב"מ - עיקר השבועה שנגנב
 - * וביאור הדברים פשוט כפי שביארנו - שבועה שנגנב היא שבועה על הטענה, ושבועה שלא פשע היא שבועה ששמר.
 - * ועיין ברמב"ם שכירות א"ב שכתב שהשבועה היא ששמר כדרך השומרים, וזהו כרא"ש בשבועות. ובשאלה ופקדון ד: א הזכיר שלא פשע בה ושלא שלח יד וזהו פירוט של ששמר כדרך השומרים, ולא הזכיר שם שאינה ברשותו כיוון שזה לא נוגע לשאלת רמת השמירה אלא מהווה חשש שמא הוא גנב. רק בפ"ו לאחר שנתחדשה שבועה זו במשלם כיוון שיש רגלים לדבר לחשוד בו, יישם שבועה שאינה ברשותו בכל השומרים.
 - * רי"ף ותוס' ב"מ ו. - כל ג' שבועות מעיקר הדין. וביאור הדברים כרש"י שהשבטעה היא שבועת החשד ולכן משביעים על כל חשד אפשרי. ועיין במיוחס לריטב"א ב"מ צח שהוי מדין גלגול, אך בשונה מכל גלגול - ב"ד מגלגלים ויש משאיל"מ, והביאור כדברינו דגלגול הוי שבועת החשד, ושבועת השומרים היא במהותה שבועת החשד.